

КРИМІНОЛОГІЧНІ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

CRIMINOLOGICAL AND CRIMINAL ASPECTS OF THE PREVENTION OF CORRUPTION

Є. В. ФЕСЕНКО

Fesenko E. V.

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального та адміністративного права, Академія адвокатури України

Вказана проблема надзвичайно актуальна, адже аналогічно тому, наскільки смертельною загрозою для людського організму є ракова пухлина, настільки ж згубно впливає на соціальний організм суспільства корупція. Складність проблеми полягає в тому, що корупція в нашій країні існує десятиріччями, глобально поширена, проникла у всі у сфері соціального життя, а останні роки досягли рівня, образно кажучи, «метастазної» стадії, що потребує застосування не лише терапії, а й скальпеля.

Тому до цієї проблеми прикута особлива увага законодавця, юристів-науковців та практиків, політологів, соціологів, журналістів, а також широкого кола представників громадськості.

Активізація нормо творчості щодо запобігання корупції в Україні почалась з прийняттям Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 р. та одночасного внесення відповідних змін і доповнень до деяких законодавчих актів України. Наступний етап такої активності був зумовлений ратифікацією Україною у 2006 р. Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції ООН проти корупції. У зв'язку з цим приймалися нові на той час Закони від 11 червня 2009 р. «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень». В подальшому, в період змін у верхньому ешелоні влади дія цих законів частково призупинялась, змінювалась також редакція окремих статей. На сьогоднішній день ці питання регламентуються Законами

України «Про запобігання корупції» та «Про Національне антикорупційне бюро України», підписані Президентом України 14 жовтня 2014 р.

Одночасно суттєво реформувались статті розділу 17 Особливої частини КК України «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» (останні зміни від 14.10 2014 р. та 12.05.2015 р.).

Ретроспективний аналіз та оцінка антикорупційного законодавства за вказаний період часу показує його недосконалість, особливо на першому етапі. Характерними недоліками була розмитість термінів і понять, суперечливість, нестабільність тощо. На це зверталась увага і в юридичній літературі [1].

Інтенсивно у цей період проводились кримінологічні та кримінально-правові дослідження, зокрема, підготовлені на рівні докторської дисертації М. І. Мельника, низка кандидатських дисертацій [2], серія публікацій інших науковців України [3].

В результаті авторами висловлено низку рекомендацій стосовно стратегії запобігання та протидії корупції і основних принципів такої діяльності; заходів щодо запобігання цим явищам (напрямки запобіжного впливу, політичні, економічні, правові, організаційно-управлінські, соціально-психологічні заходи тощо). Всебічно і глибоко опрацьовані також питання кримінально-правової характеристики корупційних злочинів. На разі непоодинокими є критичні зауваження в пресі щодо чинного антикорупційного законодавства.

На мою думку, сучасне законодавство, хоча й не позбавлено окремих вад, але містить розгалужену систему норм, що відповідають міжнародно-правовим вимогам і в цілому є достатньою базою для кримінально-правової протидії корупції та нейтралізації або блокування криміногенних чинників, які їй сприяють. Необхідно лише прискорення прийняття та реалізації законодавства у тій частині, що регламентує чи має регламентувати організаційні питання, які стосуються протидії корупції.

Основна ж проблема не в неефективності законодавства, а в його неналежному виконанні. Вивчення судової практики показує, що здавна за корупційні правопорушення переважно притягали до відповідальності осіб з нижніх ланок влади та управління, а питома вага судових рішень стосовно високо посадовців була значно меншою.

Відсутні помітні зрушення у практичному вирішенні цієї проблеми і на сьогоднішній день.

У матеріалах, розміщених в Інтернеті, заступник голови Комітету Верховної Ради з питань запобігання та протидії корупції Ігор Попов констатує, що за рік з початкового моменту антикорупційної кампанії в Україні по так званих резонансних справах затримано лише одну особу, яка перебуває в ізоляторі, при тому за дещо сумнівними звинуваченнями. Решта звинувачених в корупції, перш за все високопосадовців, втекли чи відкупилися. Немає перспектив і по справах про корупцію за часів попереднього екс-Президента. Адже за півтора роки слідства вже знищені всі докази.

Насторожує також вказівка у цих матеріалах на продовження тенденції переведення на Захід грошових коштів, в країни, де вони відмиваються. Не можна поки що похвалитися успіхами і у сфері протидії корупції у сфері виконавчої влади, судовій системі та сфері діяльності правоохоронних органів [4].

Дуже важливим документом щодо вирішення проблеми запобігання корупції є

Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки, затверджена Постановою КМ № 625 від 28.08.2015 р.

Ця програма ґрунтовна і багато аспектна. Її можна визнати своєрідною «дорожньою картою» для діяльності відповідних державних органів та інших соціальних інститутів українського суспільства, спрямованої на запобігання корупції.

З точки зору кримінального права та усунення чи послаблення впливу криміногенних чинників звертають на себе увагу наступні положення програми.

1. Розроблення проекту закону щодо внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції».

2. Проведення дослідження кількісних та якісних показників корупції в Україні.

3. Створення прозорих засад лобювання.

4. Створення ефективної системи фінансового контролю.

5. Усунення суперечностей в Кримінальному кодексі України щодо застосування спеціальної конфіскації).

6. Проведення аналізу практики застосування положень Кримінального і Кримінального процесуального кодексів України.

7. До юридичних осіб, причетних до корупційних правопорушень, мають застосовуватися ефективні заходи кримінально-правового характеру.

Поряд з позитивними положеннями програми, вона дещо рафінована, а для ефективної протидії корупції необхідні і радикальні заходи: люстрація, суттєві кадрові ротації тощо, іншими словами, застосовувати і «скальпель». Однак ці заходи потрібно проводити дуже зважено.

Крім того заслуговують на підтримку висловлені в процесі обговорення цих

проблем учасниками дискусій, оприлюднених через ЗМІ пропозиції максимально забезпечити технічну можливість звернень громадян та їх розгляд поза контактом з чиновниками апарату державних органів.

На мій погляд, одним із завдань юридичної науки має бути також проведення комплексних досліджень регулятивних норм різних галузей права, які конкретизують

положення бланкетних диспозицій статей КК щодо відповідальності за злочини корупційного характеру. Метою таких досліджень має бути пошук колізій та неузгодженості міжгалузевих норм і розроблення пропозицій відповідного корегування законодавства. При цьому пріоритетним має бути забезпечення мінімізації можливості корупціонерів маскувати свої дії їх «законністю» і уникати відповідальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Брич А. П.* Про проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» / А. П. Брич // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення : матеріали міжн. наук.-практ. конф. 13–15 квітня 2007 р. : у 2-х ч. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – Ч. 2. – 338 с.
2. *Мельник М. І.* Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / М. І. Мельник. – К., 2002 – 32 с. ; автореферати кандидатських дисертацій : М. І. Бакай, К. П. Задої, І. В. Коруля, Я. В. Ризак, В. М. Трепака, В. Я. Цитряка, О. Д. Ярошенко.
3. *Абакумова Ю. В.* Кримінологія. Особлива частина : навчальний посібник / Ю. В. Абакумова, С. Ю. Денисов, Т. А. Денисова, С. І. Кулик, О. П. Рябчинська. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – 668 с. ; Андрушко
- П. П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України / П. П. Андрушко. – К. : Атіка, 2012. – 332 с.
4. *Борисов В. И.* Научное обеспечение путей противодействия коррупции в Украине / В. И. Борисов, В. Я. Таций // Громадська експертиза. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні. – К., 2004. – Вип. 4.
5. *Бусол О. Ю.* Чинники поширення корупції як засобу організованої злочинності в Україні (1992–2014 роки) / О. Ю. Бусол // Право і суспільство. – 2014. – № 1. – С. 150–155.
6. *Киричко В. М.* Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Харків : Право, 2013. – 424 с.
7. *Головні українські тренди боротьби з корупцією* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.racurs.ua/978-golovni-ukrayinski-trendy-borotby-z-korupciiey>